

GONZO'S *Gemene Deler*

06. *Francis Bacon*

Luc Tuymans over Gonzo's Gemene Deler Francis Bacon

In de naoorlogse decennia ontpopte een excentrieke, geïsoleerde maar hoogbegaafde schilder zich tot de vertolker van een verscheurde en van existentialisme doordrongen Europese Zeitgeist. De uit Ierland afkomstige Francis Bacon kwam bovendien net op tijd om de Britse kunstwereld wakker te schudden. Het leven en werk van Bacon zijn genoegzaam bekend, maar hoe kijkt een succesvol hedendaags schilder naar zijn oeuvre? Luc Tuymans lijkt in vele opzichten de antipode van Bacon, maar is evenzeer gepassioneerd door het medium dat hij beoefent en praat graag over haar ontwikkelingen. Ditmaal met Gonzo's Gemene Deler als vertrekpunt.

Francis Bacon 'bekeerde' zich ten volle tot de schilderkunst nadat hij in 1927 te Parijs een tentoonstelling van Picasso zag - aanvankelijk was hij interieurontwerper. Saillant is voor velen het feit dat hij autodidact was...

Tuymans: "De impact van Picasso na de Eerste Wereldoorlog was reusachtig en dat verbaast me niks. Net omwille van die oorlog was er een windstilte in West- en Midden-Europa, en hij wordt dan ook de eerste echte grote ster-kunstenaar. Zelfs het modernisme kwam niet uit de lucht vallen, want de tentoonstellingen van Picasso en die van Braque en Picasso rond 1910 waren extreem georchestreerd, ondanks het hele verhaal van het bohémienbestaan rond de Bateau Lavoir in Parijs.

In de jaren 1920 was de idee van het modernisme min of meer uitgespeeld en ook gedeeltelijk door de kunstmarkt ingehaald en geïncorporeerd. Maar met de vertraging door de oorlog - zeker in deze contreien - bleef het een geweldige bom. Ik kan dus best aannemen dat het een schok was voor Bacon toen hij dat werk zag, en het hem overtuigde om op een professionele manier te gaan schilderen."

Zelfkant

We zien nu dat de kunstschole vollopen, onder meer door het nieuwe reveil van de schilderkunst. Waaruit bestaat dan de motivatie en overtuiging bij de jongste generaties?

Tuymans: "Vanuit mijn ervaring als lesgever denk ik dat heel wat mensen met te grote ideeën naar kunstschole trekken die allemaal meegaan in die mythische ideeën van... Ik zal niet zeggen verkeerd idealisme maar van een verkeerde voorstelling van de wereld. Velen willen *immediate gratification*, wat natuurlijk niet kan want het maken van kunst is iets dat zich uitspant over jaren, zeker wanneer je schildert. Zelf heb ik na mijn academiejaren - van de meeste ben ik afgesmeten - toch nog wel een jaar of vijftien nodig gehad om iets op te bouwen, dus zo simpel ligt het niet."

Wat dreef jou dan?

Tuymans: "Waarschijnlijk iets gelijkaardig als Bacon: het feit dat je als kind op een andere manier communiceert, bijvoorbeeld stiller bent en veel tekent. Een belangrijk element bij het autodidactschap van Bacon was dat hij door het tekenen ook enige techniek verwierf die hem op een bepaald niveau tilde. Dat soort van elementaire dingen maakt dat je kan visualiseren en dat blijft je bij. In eerste instantie wilde ikzelf eerder grafische vormgeving gaan doen omdat de stap om kunstenaar te worden te groot was. Ik was er van overtuigd dat je er niet van kon leven, maar op een bepaald moment maakte ik de keuze toch."

Opvallend blijft Bacons streven naar een middenweg tussen abstractie en figuratie. Historisch zat hij uiteraard op een tussenspalt tussen de Europese artistieke wortels van de modernistische stromingen en ...

Tuymans: "...het abstract expressionisme met figuren als Willem De Kooning en Jackson Pollock aan de overkant van de plas. Bacon valt geografisch in een gat omdat de *upper class* in de Engelse samenleving - en dat is op de dag van vandaag nog zo - nooit echt geïnteresseerd was of geïnvesteerd heeft in eigentijdse kunst. Bacon werd haast automatisch teruggedrongen naar de zelfkant van de samenleving. Daar komt nog bij dat zijn seksuele geaardheid een andere was, en zo vormde zich een niche waarin een conditie van overleven zich doorzette.

De keuze om die middenweg te zoeken klopt ook ergens. Eén van de eerste grote kunsttentoonstellingen na de *Barbarei* van de Tweede Wereldoorlog was Documenta I in Kassel. Daar werd hoofdzakelijk gekozen voor het geabstraheerde beeld, omdat dat het meest universele is. Het is een vreemd fenomeen dat mensen, die zich tijdens de oorlog hebben verzet tegen die *Barbarei*, zoals Dix, er niet in werden opgenomen omdat ze een te sterke herinnering meedroegen aan wat er in wezen gebeurd was.

Die begripvorming, doorgezet vanuit een bepaalde vorm van esthetiek, heeft bijgevolg ook wel iets te maken met ethiek. Dat is van belang. De Anglicaanse kerk bijvoorbeeld is ook zo'n mengvorm, en je kan weer de deductie maken en een link naar dat verleden leggen bij Bacon, die een getormenteerd beeld van een menselijk figuur tegen een quasi abstracte achtergrond plaatst."

Autodidact

In Bacons werkproces was het kansmoment uitermate belangrijk. Zelf sprak hij van "instinct" of "inspired accident". Daartoe was verder een "freeing of will" nodig...

Tuymans: "Dat is iets wat ik ten sterkste betwijfel. De schilderspraktijk heeft een zekere

pragmatiek die Bacon toch altijd gevolgd heeft. Het feit dat hij zichzelf steeds dwong om de nadruk te leggen op die *draftsmanship* impliceert dat de situatie niet zo onbewust was. Er moeten zeker gepremedeerde ideeën geweest zijn.

Neem zijn portretten: op het moment zelf kan hij een beslissing genomen hebben binnen zijn *gestualiteit* om een aantal dingen te veranderen aan een gezicht, het gezicht los te zetten. Verder ook de wil om dat te laten bewegen, het belang van fotografie en het mechanische beeld daarin, het realiseren van een shock, de plaatsing van achtergrond en voorgrond, ... Hierover moet hij toch nagedacht hebben vóór en tijdens het proces. Dat dit allemaal puur vanuit een geestesgesteldheid ontstaat, geloof ik niet."

Nu je het over zijn portretten hebt: Bacon trachtte - op een onconventionele manier weliswaar - de ziel van zijn onderwerp vast te leggen. Uit jouw eigen portretten lijkt het wel alsof iedere ziel werd onttrokken.

Tuymans: "Dat is natuurlijk een compleet andere optie in een andere tijd. Ik denk dat Bacon geloofde in het beeld als unicum. Nu leven we in een periode waarin het beeld ettelijke malen wordt gesampled en geherpresenteerd in een ander veld. Door de extreme ballast die er nu bestaat van informatie uit kunsttijdschriften, kunstboeken en het onderwijs dat zich verregaand heeft gedemocratiseerd is ook een andere soort van begripvorming ontstaan rond het maken van het beeld. Om daarin een soort van authenticiteit te ontwikkelen moet je dat anders tegemoet treden. Het gaat tevens over een andere ingesteldheid: Bacon geeft een getormenteerde indruk - voorgewend of niet. In het figuratieve van zijn werk sijpelen nog aspecten door van het oude expressionisme; het voornemen om het beeld centraal te stellen en dan te vervormen, was toen waarschijnlijk legio.

Maar bij Bacon gebeurde dat met een bepaalde stiling, en naar mijn mening dateert dat zijn werk. Ondanks het feit dat Bacon een autodidact was, komen raar genoeg een aantal aspecten bij hem zeer academisch over. Daarmee bedoel ik dat hij toch probeerde zijn werk als een mogelijkheid te institutionaliseren. Men kan dat natuurlijk bekritisieren, maar ergens is het ook een logica van de tijd waarin het ontstond.

Bacon keek naar de uitersten, en door het ontwikkelen van die uitersten - wat als een extremiteit zou kunnen gezien worden - kwam hij raar genoeg in het omgekeerde terecht. Het gaat om het gevecht dat hij voerde tegen de oude meesters. De schilderkunst van Velázquez of Caravaggio en die van Bacon: het is natuurlijk een vergelijking die helemaal niet klopt, maar tegelijkertijd zie ik wel Bacons wens om zich op die hoogte te tillen. Dat heeft waarschijnlijk te maken met zijn grote bewondering voor die schilders. Die ik deel, *d'ailleurs*. Maar je kan nooit een derivaat worden. Je moet ook niet proberen iets aan te vechten dat in principe alleen maar bewonderd kan worden. Hooguit kan je er wat van leren."

De schilderkunst is toch wel het medium dat het meest doordrongen is van haar traditie. Tuymans: "Maar je mag nooit origine en traditie met elkaar gaan verwarren, en ik denk dat Bacon dat wel een beetje deed. Misschien ook omdat hij zelf verlangde als een instituut voorgesteld te worden - wat men tijdens zijn leven ook heeft gedaan. Dat lukte hem omdat het

TITEL

Luc Tuymans over
Gonzo's Gemene Deler
Francis Bacon

INHOUD

FRANCIS BACON LUC TUYMANS SCHILDERKUNST

AUTEUR

Tom Nys

ILLUSTRATIES

Gemene Deler:

Wouter Gresnigt/ Censuur

Francis Bacon:

Sander Polderman

AANBEVOLEN LITERAATUUR

Ronald Alley, Francis Bacon.

Catalogue Raisonné

(Londen: Thames and

Hudson, 1964)

Michel Archimbaud, Francis

Bacon in Conversation with

Michel Archimbaud

(Londen: Phaidon Press,

1993)

Gilles Deleuze, Francis

Bacon: Logique de la Sensation

(Parijs: Edition du Seuil

1981, 2002)

Martin Harrison, In Camera.

Francis Bacon (Londen:

Thames and Hudson, 2005)

Perry Ogden, Francis Bacon's

Studio, 7 Reece Mews

(Londen: Thames and

Hudson, 2001)

Michael Peppiatt, Francis

Bacon: Anatomy of an

Enigma (Londen: Weiden-

feld & Nicolson, 1997)

John Russell, Francis Bacon

(Londen: Thames and

Hudson, 1971, 1979, 1993)

David Sylvester, Interviews

with Francis Bacon

(Londen: Thames and Hud-

son, 1975, 1980, 1993, 2002)

David Sylvester, Looking

Back at Francis Bacon

(Londen: Thames and

Hudson, 2000)

Tent. cat. Christoph Vitali

(red.), Francis Bacon. 1909-

1992. Retrospektive

(Haus der Kunst München

- Centre Georges Pompidou

Parijs, 1996)

Tent. cat. Francis Bacon

(Gemeentemuseum Den

Haag - Gemeentemuseum

Zwolle, 2001)

Tent. cat. Wilfried Seipel,

Barbara Steffen, Christoph

Vitali (red.), Francis Bacon

and the Tradition of Art

(Kunsthistorisches Museum

Wenen - Fondation Beyeler

Riehen/Basel, 2004)

landschap in Groot-Brittannië zo beperkt was en tegelijkertijd omdat Bacons gevecht voor erkenning zo reusachtig was. Daar moet je respect voor hebben. Hij was daarbij ook één van de enige schilders van zijn periode die zich nog met figuratie bezighield. Dat hij dat tot op het einde heeft doorgetrokken, maakt het erg boeiend. Met als gevolg dat Bacons publiek heel specifiek is, maar tevens heel breed."

Rat race

Bacon werd in 1985 gevraagd door de Londense National Gallery om zijn werken te hangen naast een keuze uit de collectie. Die selectie maakte hij wel, maar hij weigerde er zijn eigen doeken bij te plaatsen. Kan je daar in komen?

Tuymans: "Het spreekt al voor zich dat Bacon dat toen geweigerd heeft. Een kunstenaar mag niet vergeten dat hij zich bekend tot een beroep; dat is het verschil met outsider art. Wanneer je jezelf een professioneel kunstenaar noemt, eigen je jezelf een positie toe waarbij je een aantal bestaande, voorgaande positioneringen gaat aanvechten. Daarom denk ik dat Bacon er vooral over wilde waken dat de intentie van zijn werk niet verbasterd kon worden. Het spreekt voor hem dat hij beseftte dat zo iets een vertekend beeld zou geven.

Langs de andere kant bestond bij Bacon altijd die wens om zich wél te institutionaliseren. Maar dat zie je bij veel kunstenaars die hun werk willen consolideren; als je schildert, werk je immers met een medium dat op termijn functioneert. Het bestaat niet binnen een onmiddellijkheid en is een medium dat moet afgeschermd worden."

Hij zei ook steeds dat hij het moeilijk vond om zijn werken te evalueren, omdat daar tijd over moest gaan.

"Schilderkunst wordt tegenwoordig al te zeer gegettoiseerd"

Tuymans: "Ik vind dat Bacon daar perfect gelijk in heeft. Tijd is een belangrijke factor, zeker binnen de specificiteit van de schilderkunst omdat het, zoals ik reeds zei, een medium is dat tijd op een compleet andere manier aanwendt. Het portretteert tijd door de tijd heen, wat wil zeggen: óver de tijd.

Het is bovendien een medium dat op een fysische manier ontstaat en vanuit een isolement wordt geproduceerd. Het leent zich niet makkelijk tot samenwerking; het is op die manier niet interactief. De schilderkunst heeft een contemplatieve ondergrond en daarmee - of dat nu traditie is of niet - creëer je een compleet ander begripsvermogen. Daarom is het maken van een schilderij duidelijk een conceptueel iets: een conceptuele visuele voorstelling, van de grotschilderingen van Lascaux tot nu."

Is die tijdsfactor niet paradoxaal, in deze kunstmarkt waar de hypes mekaar sneller lijken op te volgen?

Tuymans: "Dat kan ik niet met zekerheid zeggen. Ik kan alleen voor mezelf zeggen dat ik al minstens negentien jaar in dit gebeuren functioneer en haast als klassieker wordt geportretteerd; wat natuurlijk belachelijk en overtrokken is. Maar tegelijkertijd tracht je te overleven in die *rat race* waarin een ander soort van consumeren van beelden bestaat.

Het gemediatiseerde beeld kwam op in Bacons tijd en heeft zich nu volledig bevestigd. Als persoon, en zeker als kunstenaar die is opgegroeid met - zoals in mijn geval - de televisie krijg je een overlast aan beelden en eigenlijk een gebrek aan ervaring, waardoor je al een compleet ander idee krijgt over hoe de wereld zich visualiseert. Dat maakt dat geen enkele kunstenaar kan zeggen dat de media of het gemediatiseerde beeld geen impact heeft op zijn werk. Dat kan doodeenvoudig niet; het is geen optie om dat aan te vechten. Je kan het bekritisseren of gebruiken, maar het is energieverlies om zich als een idioot op een traditionele manier te gaan positioneren.

Momenteel is het grootste probleem met schilderkunst - en de manier waarop ze getoond wordt - dat ze veelal wordt *gegettoiseerd* in reusachtige tentoonstellingen, genre 'The Triumph of Painting' in de Saatchi Gallery, waarin ik ook was opgenomen. Zo wordt ze geïsoleerd en worden de aanknopingspunten tussen de schilderkunst en andere media binnen het beeldende kunstenveld afgesneden omwille van puur commerciële interesses - het schilderij is immers nog steeds het duurste artefact."

En het makkelijkste?

Tuymans: "Nee, schilderijen worden gekocht omdat ze een belangrijk, onvervangbaar element bevatten, met name het spoor dat ontwikkeld is door een persoon, een mens. Een afdruk die gemaakt is op het beeld; dat blijkt essentieel te zijn.

Daarnaast is er toch die geschiedenis. Ondanks het feit dat schilderkunst mischien niet meer in het centrum staat als de Koningin der beeldende kunsten maar in de periferie zit, is ze nog ontelbare keren invloedrijker geworden."